

nummer, der angiver senest mulige stiftelsesår, placering i kilden samt et løbenummer (Memo 1987-3, s.3). Det er blot ikke umiddelbart indlysende – bortset fra arbejdsøkonomiske hensyn – hvorfor et en gang valgt nummer ikke ændres ved en senere identifikation af samme gælds-brev i et tidligere register (Memo 1987-3, s.13). Alle disse oplysninger indgår i den skematiske oversigt over kronens kreditorer på Kieleromslaget 1533-48 (Memo 1987-3) og i Danmark (Memo 1987-4). Udgiverens respektive forord rummer en række overvejelser, bl.a. over alfabetiserings- og dateringsproblemer; men især bør nævnes den instruktive og diskuterende redegørelse for diverse begreber som pant og borgen (Memo 1987-3, s.17 ff.). Da kilderne tegner et tilnærmelsesvis fuldstændigt billede af kronens langfristede – og i vid udstrækning også af den kortfristede gæld – giver publikationerne bedre adgang og kendskab til statsfinanserne i denne begivenhedsrige periode; men som antydnet lader oplysninger sig anvende til mangfoldige emner. Udgiveren synes selv i gang med en større undersøgelse – den ser vi frem til.

Leon Jespersen

OLLE FERM: De högadliga godsens i Sverige vid 1500-talets mitt – Geografisk uppbyggnad, räntestruktur, godsdrift och hushållning. Studier till det medeltida Sverige 4. Sthlm., Riksantikvarieämbetet 1990. – 526 s., ill.; S.kr. 150.

Jævnside med publiceringen af 'Det medeltida Sverige' udgiver det svenske *riksantikvarieämbete* en monografiserie, hvori dr. Olle Ferms længe ventede disputats om højadelsgodset ved midten af 1500-tallet indgår. At arbejdet har stået så længe på forstås man ved læsningen af bogen; den bygger på et kæmpemæssigt privat og offentligt, kameralt kildemateriale, som både er vanskeligt tilgængeligt og tidsrøvende.

Undertitlen angiver meget præcist forfatterens ærinde, en strukturel undersøgelse – på grundlag af udvalgte eksempler – af det svenske højadelsgods' opbygning, dets afgiftsstruktur og afgifternes funktioner i den adelige godsdrift og husholdning. Desværre egner de svenske rostjenestetaksationer sig normalt ikke – og slet ikke i længere tidsperspektiv – til invertering af adelsgodset og dets fordeling, men overraskende er det, at taksationerne 1562, som foregik under nærgående kontrol, og som benyttes som en grov målestok, røber en maksimal udjævning på 60 %, langt mere end tilfældet var i Danmark ved samme tidspunkt (Jf. s.33-35 og 388); man kunne fristes til at antage, at situationen endnu var af middelalderlig støbning. Men på den anden side betoner dr. Ferm flere gange, at godserne på grund af arvedelinger ikke var stabile.

Forf. afviser den forskningstradition – bl.a. Erik Lönnroth – som har hævdet, at godskomplekserne var opbygget med henblik på kommerciel udnyttelse; innovationer og investeringer spillede ingen væsentlig rolle. Hans tese er i stedet, at de arronderede godskomplekser omkring sædegårdene tjente til forsyning og betjening af de adelige husholdninger, medens de fjernere skaffede et vareoverskud, som kunne sælges eller byttes for at skaffe fornødenheder, som sædegårdskomplekset ikke selv rådede over. En tese, som nok er en overvejelse værd, selvom forf. måske lige hastigt nok forkaster etiketten 'rentegods', gods, hvor fæsternes afgifter dominerer og hovedgårdens omfang (og endnu altså også hoveriet) er af begrænset betydning.

Sine historiematerialistiske indgangsbønner må forf. meget hurtigt modificere; kun begrebet udbytning/eksploitering fastholdes, også selvom han adskillige gange overvejer godsejernes og fæsternes varierende muligheder for at skaffe sig gunstige vilkår. Hovedstammen i undersøgelsen af rentestrukturerne og -byrderne er da også ganske nøgternt empirisk; den påviser overbevisende ganske store geografiske forskelle i byrderne og også mulighederne for, at relative konjunkturændringer kan have ændret dem i løbet af 1500-tallet. Alt i alt en tungtvejende og væsentlig undersøgelse.

E. Ladewig Petersen

GÖRAN GÖRANSSON: *Virtus Militaris. Officersideal i Sverige 1560-1718*. Bibliotheca Historica Lundensis 68, red. af Göran Rystad og Eva Österberg. Lund, Lund University Press, 1990. (200s.).

Hvordan var en god svensk officer beskaffen i perioden 1560-1718? Hvilke moralske egenskaber og hvilke færdigheder skulle han ideelt set være i besiddelse af? Og holdt disse forestillinger sig uforandrede fra Vasasønnernes tid til Karl XII's død? – Disse spørgsmål danner udgangspunktet for den foreliggende doktorafhandling, som er forfattet af en forhenværende officer i den svenske hær. Den blev i begyndelsen af oktober 1990 forsvaret i Lund.

Undersøgelsen er hovedsageligt baseret på litterært materiale, som benyttes til at belyse idealforestillingerne og forandringerne i disse hos officererne selv, hos statsmagten og hos andre samfundsgrupper. Af analysen fremgår, at det er muligt allerede i de ældste Vasasønners tid at udskille et sæt idealforestillinger, som dog i vid udstrækning var sammenfaldende med adelsidealet. I løbet af stormagtstiden blev officersidealet gradvis mere distinkt, og i takt med stormagtshærens professionalisering skiftede vægtningen gradvis fra teoretiske kundskaber til praktiske færdigheder. Afhandlingens hovedresultat er med andre ord, at det allerede fra slutningen af 1500-tallet er muligt på ideal-kriterier at udskille en semi-professionaliseret officersgruppe, og at denne gruppes professionelle etos gradvis nærmede sig den herskende kontinentaleuropæiske. Alt i alt ikke særlig overraskende resultater, men alligevel nyttigt at få belagt i dokumenteret form.

Man kunne nok have ønsket sig, at forf.s analytiske begreber havde været en kende mere stringente, og at han ikke havde indskrænket analysen til de rent litterære udsagn, men også havde sammenholdt sine resultater med en undersøgelse af karrieremønstre og eventuelt etableret en kontrolgruppe af civile statsstjenere til sammenligning. Man må også undre sig over, at forf. slet ikke har været opmærksom på Gunner Linds næsten tilsvarende undersøgelser af det samtidige danske officerskorps. En sammenligning dermed ville ellers have været oplagt.

Sådanne skønhedspletter, som afslører visse huller i forf.s historievidskabelige professionalisme, skal imidlertid ikke skjule værkets fortjenester. Det er trods alt lykkedes at tegne konturerne af noget så luftigt som et sæt idealforestillinger og forandringer i disse. Dermed er undersøgelsen udtryk for et mod, som er en gammel officer værdigt.

Knud J. V. Jespersen